

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Актуальність дослідження. Актуальність теми зумовлена конструктивними процесами, що відбуваються в суспільному й культурному житті України та необхідністю сучасного переосмислення творчої спадщини української духовної культури.

Особливо важливим є усвідомлення значущості доробку «будителів духу» нашої нації, для утвердження національної самосвідомості українців. Актуальність теми дослідження зумовлена також тим, що в епоху романтизму в українській філософії відбувався процес становлення національної ідеї, яка утверджувалась у контексті формування національної самосвідомості народів

Актуальним також є залучення нових методологічних підходів, запропонованих провідними зарубіжними вченими до націоналістичних, етнодержавознавчих, українознавчих студій вітчизняної історичної науки.

Мета. Розглянути проблеми формування сучасної української нації крізь призму минулого, подій 2014-ого року та теперішніх днів, виокремити умови для формування сильної нації.

Виклад матеріалу. Нація – це велика, стала група людей, об'єднаних спільним походженням та історією, мовою, культурою, самосвідомістю та певними інтересами. Нація – це явище історичне, яке виникає на певному етапі розвитку людства. Швидке формування сучасних націй відбувається у період розвитку капіталістичних відносин. Важливою умовою формування нації є зростання національної самосвідомості: свідомого згуртування та об'єднання дій її різних представників не тільки на ґрунті усвідомлених ними спільних рис або спільного минулого, але й на ґрунті розуміння ними головних національних інтересів і вироблених спільних цілей (визвольної національної боротьби, національного відродження, розбудови національної державності тощо), досягнення яких сприяло б розквіту й зміцненню цієї нації. Виразниками самосвідомості українського народу на різних етапах його історичного розвитку були Т. Шевченко, М. Драгоманов, М. Грушевський та інші [6].

На формування української нації вплинув ряд чинників. Однобічне профілювання економіки України і перетворення її на сировинний придаток Росії, поява значної маси незайнятих селян активізувала міграційні процеси. Негативним чинником, що уповільнював процеси становлення української нації, була відсутність власної держави, національної еліти, в руках якої перебували б економічні і політичні засоби консолідації українського народу. Україна була поділена між Російською та Австро-Угорською імперіями. Її статус як внутрішньої колонії імперій суттєво обмежував розвиток соціальної структури українського суспільства та його національної культури. Переважання в колоніальній адміністрації вихідців із Росії (на сході) або з Польщі (на заході), заохочування переселення російського населення в регіони України з бурхливими темпами промислового розвитку, так само, як і збільшення польського населення в західноукраїнських містах, призвели до русифікації або полонізації міст України. Та оскільки з початком модернізації саме міста перетворюються на арену вирішальних політичних подій, ця обставина суттєво гальмувала розвиток української національної свідомості. Суттєво гальмувала розвиток українців політика етноциду. Процес консолідації української нації значно прискорився після ліквідації феодално-кріпосницьких відносин у середині XIX ст. Визначальну роль у цьому процесі відіграла та частина українських земель, що відома в історії під назвою Наддніпрянщини. Загалом територія України XIX ст. охоплювала 850 тис. км², із них 9/10 перебувало під владою Російської, а решта – під владою Австро-Угорської імперій. Українське населення Східної Галичини, Північної Буковини й Закарпаття бачило в Наддніпрянській Україні свій природний центр, а відтак – прагнуло до возз'єднання з ним, щоб створити єдину соборну (об'єднану) незалежну національну державу [5].

Якщо розглядати період 2014 року, то головною подією, яка показала українців як самосвідомий народ, була Революція Гідності.

Революція Гідності продемонструвала, що в Україні інтенсивно відбувається формування української національної ідентичності та громадянського суспільства. Ці два процеси розвивалися паралельно та перебували в безпосередній взаємодії. Громадянські протести, з яких починався Майдан, через поглиблення конфлікту з владою призвели до його радикалізації. Український націоналізм, хоча і не був від початку домінантною ідеологією Майдану, проте, за логікою розвитку подій, врешті-решт нею став. З якими б прагматичними намірами та ідеалістичними мріями не виходили на Майдан протестувальники на початковому етапі (підвищення рівня життя, безвізовий режим, демократичні і ліберальні цінності тощо). Ця фундаментальна мета українського націоналізму, котру проголошували на всіх етапах його розвитку, реалізовувалася просто на очах. Цей процес засвідчив творення нової української ідентичності, котра надає перевагу цінностям громадянського суспільства, (а не авторитарної держави); культурницькому (ліберальному) націоналізму, (а не безнаціональному «совку») [2].

Прояви національного патріотизму зустрічалися повсюди – починаючи від Майдану, на якому виривав дух Запорозької Січі, і до численних звернень до української інтелектуальної спадщини. Наприклад, Європейську площу прикрашав плакат з рядками поезії Івана Франка «Беркут». «Я не люблю тебе, ненавиджу, беркуте, за те, що в грудях ти ховаєш серце люте» – аллюзія з міліційним «Беркутом» – беспосереднім уособленням ворога. На стінах інститутів України на вулиці Грушевського були розвішані портрети Лесі Українки, Тараса Шевченка, Івана Франка із цитатами з їх революційних творів. Серед них був один плакат часів Другої світової війни, з якого Шевченко закликає: «І вражою злою кров'ю волю окропіте!» Шевченка і Франка часто зображали в помаранчевих будівельних касках, які носили повстанці, та у чорних хустках, що приховують обличчя [3].

Повернемося до причин гальмування розвитку української нації. Одна із причин, яка не дає можливості до інтенсивного всебічного розвитку, своєрідного спурту, української держави - це відсутність сформованої державницької нації.

У свою чергу, труднощі у формуванні нації пов'язані не тільки з пострадянською спадщиною у вигляді викривленого світогляду громадян України. Важливим чинником є факт, що сучасна українська нація формується не на базі одного етносу, а на, принаймні, двох основних - українського й російського. Не варто зупинятися на оцінці розбіжностей між цими етносами. Але варто погодитись з тим, що такі розбіжності існують, і носять світоглядний характер. Саме ці розбіжності, у великій мірі, і гальмують оформлення сучасної державницької нації в Україні. У сенсі того, що українська нація не сформована, увійшов в обіг термін «українська політична нація» [4].

У формуванні сучасної української нації головна роль належить українському етносу, як носію відповідного світогляду. Його історична місія - забезпечити своє світоглядне домінування серед інших етносів української держави. Для виконання цієї місії українському етносу бажано мати значну кількісну перевагу. Досягти такої переваги, як за рахунок збільшення народжуваності в українських ролинах, так і за рахунок переходу російськомовних українців в український світоглядний і інформаційний простір, у близькому майбутньому - не реально. І в цьому контексті важко перебільшити ту роль, яку може, і повинна, зіграти діаспора. Конкретно - у швидкому формуванні, за життя одного покоління, державницької нації в Україні. З іншого ж боку, українська діаспора у світі теж зацікавлена бути задіяною в процес

формування державницької нації в Україні. Адже на сьогодні діаспора, як носій українського світогляду, через одне-два покоління може значною мірою скоротитись через асиміляцію. За деякими оцінками, до 20 мільйонів українців живуть за межами України. Тобто переїзд декількох мільйонів носіїв українського світогляду дав би перевагу українському етносу. Як у прискорені формування державницької нації, так і через виборчу систему, у зміні складу й світогляду української влади. Відомий закон діалектики: кількість перейде в якість. Феномен існування української діаспори навіває такий висновок: якщо народ на чужині не асимілював, а згуртувався, розвинувся організаційно, економічно, політично - значить це для чогось потрібно. Важко знайти інший сенс в існуванні української діаспори, ніж задіяв відігравання вирішальної ролі у формуванні сучасної української нації. Така історична місія української діаспори - і вона повинна її виконати [1].

Підсумуємо умови для формування нової нації:

- наявність життєздатного етносу;
- національна територія з відповідною енергетикою;
- наявність системної кризи та жорсткий відбір;
- наявність діаспори, як каталізатора системних змін, яка теж перебуває в системній кризі через загрозу асиміляції;
- процес повернення діаспори як повернення генофонду;
- наявність суспільного пропарку - союзника діаспори, як середовища системних змін.

Висновки. Отже, без перебільшення можна стверджувати, що український етнос - це золотий фонд європейської цивілізації. Особливо на тлі сьогоденних проблем Старої Європи, яка задихається під впливом азійсько-африканської етнічної експансії. Дивлячись на патріотичний дух наших предків, які шляхетно проявляли його в боротьбі за незалежність, можемо зробити висновок, що ми сильна та незламна нація, яка буде підтверджувати свою незалежність та гідність впродовж всього свого існування. Розглядаючи події минулого та сьогодення, ми можемо впевнено сказати, що з кожним днем самосвідомість українських громадян зростає, а отже патріотичний дух формує сильну, розумну та самосвідому націю.

Література

1. [Бородінов В. Д.](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2013_4_5) Етніонаціональна структура українського суспільства / В. Д. Бородінов, І. І. Сисоєва // [Навка. Релігія. Суспільство](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2013_4_5). 2013. № 4. С. 16-21. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2013_4_5
2. [Пильгун Н. В.](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_2(1)_5) Українська нація та її вплив на формування сучасного українського суспільства / Н. В. Пильгун, А. В. Вишневецький // [Навковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_2(1)_5). 2015. Вип. 2(1). С. 16-19. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_2\(1\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_2(1)_5)
3. [Рудакевич О.](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileva_2013_75_206) Процес формування модерної української нації / О. Рудакевич // [Гілея: навковий вісник](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileva_2013_75_206). 2013. № 75. С. 488-491. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileva_2013_75_206
4. [Палій Г.](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2003_1_13) Формування української політичної нації / Г. Палій // [Політичний менеджмент](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2003_1_13). 2003. № 1. С. 93-101. http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2003_1_13
5. [Бондар В.](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UiZ_2012_15_32) Сучасна історіографія націєтворення в Україні 1990–2000-х рр. [Електронний ресурс] / В. Бондар // [Український історичний збірник](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UiZ_2012_15_32). - 2012. Вип. 15. С. 317-331. http://nbuv.gov.ua/UJRN/UiZ_2012_15_32
6. Шумка М. Л. Роль рідної мови в становленні української національної ідентичності // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 4. Одеса. 2015. С.172-178.
7. Шумка М. Л. Проблема національного характеру у філософії Пантелеймона Куліша. / *Studia Metodologia*. – Випуск 29. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2009. – 234 с.
8. Шумка М. Л. [Людиноцентризм творчості Тараса Шевченка](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileva_2013_75_206) / Матеріали Міжнародної конференції «Тарас Шевченко і сучасна національна освіта» 5-6 березня 2014 року, ТНЕУ. – 158с. – С. 112-113.
9. Шумка М. Л. Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності / Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 9. Одеса. 2016. С.172-178
10. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізації українського суспільства / Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6. Л.: УБС НБУ, 2013.-722с. С. 391-399.
11. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.